

та надана згода; по-друге, саме він здійснює нагляд за додержанням законів під час проведеного досудового розслідування у формі процесуального керівництва, яка передбачає організацію процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування, координацію процесуальних дій тощо. Тому в цьому випадку пропонуємо керуватися ч. 1 ст. 324 КПК України, в якій зазначено, «якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати його до дисциплінарної відповідальності».

Отже, аналіз положень КПК України та матеріалів судово-слідчої практики надає підстави стверджувати, що правовий режим застосування тимчасового доступу до речей і

документів потребує уточнень і розроблення єдиного механізму дій (їх порядку) в питаннях, які є не врегульованими та неоднозначними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України : у 3т. / за ред. О.В. Стовби. – Х., 2013. – Т. 1. – 2013. – 528 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
3. Узагальнення судової практики розгляду слідчими судьями клопотань сторін кримінального провадження про тимчасовий доступ до речей та документів відповідно до статей: 159–166 КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kia.court.gov.ua> – 12.06.2016.

УДК 343:329.78:343.22

МОЛОДІЖНІ НЕФОРМАЛЬНІ ГРУПИ (ОБ'ЄДНАННЯ) ЗЛОЧИННОЇ СПРЯМОВАНOSTІ В МЕЖАХ НАУК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ

Ларкін М.О., к. ю. н.,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізький національний університет

Стаття присвячена проблемам дослідження молодіжних неформальних груп (об'єднань) злочинної спрямованості в межах наук кримінально-правового циклу. Наголошується на необхідності вивчення цієї проблематики за певними засадничими блоками. Наведено приклади прояву протиправної злочинної поведінки неформалів у окремих зарубіжних країнах.

Ключові слова: неформальні групи, субкультура, закон, молодь, кримінально-правовий цикл.

Статья посвящена проблемам исследования молодежных неформальных групп (объединений) преступной направленности в пределах наук уголовно-правового цикла. Подчеркивается необходимость изучения этой проблематики по определенным основополагающим блокам. Приведены примеры проявления противоправного преступного поведения неформалов в отдельных зарубежных странах.

Ключевые слова: неформальные группы, субкультура, закон, молодежь, уголовно-правовой цикл.

Larkin M.A. YOUTH INFORMAL GROUPS (ASSOCIATIONS) ORIENTED CRIMINAL INTENT IN SCIENTIFIC CYCLES ON CRIMINAL LAW

The article is devoted to research of the problem of youth informal groups (associations) oriented criminal intent in scientific cycles on criminal law. The necessity of researching this problem through certain basic blocks. Results are displayed the examples of unlawful criminal behavior by informal groups in some countries.

Key words: informal groups, subculture, lex, young people, cycles on criminal law.

Постановка проблеми. Поняття «неформал» і пов'язані з ним «неформалітет», «неформальна група», «неформальне об'єднання», «неформальний рух» тощо давно й швидко знайшли своє місце в нашій свідомості, лексиконі та навіть у фаховій термінології науковців. Проте більшість сучасних досліджень і публікацій була, є й залишається сконцентрованою на психологічному та соціально-педагогічному аспектах діяльності молодіжних неформальних утворень.

Ступінь розробленості проблеми. Тільки деякі вчені-правники звертали увагу на окремі питання боротьби зі злочинністю неформальної молоді, це: Ю.М. Антонян, В.І. Бояров, Я.І. Гилинський, С.Ф. Денисов, І.І. Карпець, О.М. Коршунова, В.С. Овчинський, Л.О. Рябіс,

Д.О. Сіц та інші. Також слід виділити дисертаційні дослідження в межах наук кримінально-правового циклу, присвячені цій проблематиці: О.А. Мейтін («Криминологическая характеристика преступлений, совершаемых футбольными болельщиками, и их предупреждение» – Ростов-на-Дону, 2004), Г.В. Костилюва («Методика расследования убийств, связанных с исполнением религиозного обряда» – Москва, 2004), О.В. Холопов («Методика расследования ритуальных убийств» – Санкт-Петербург, 2004), Л.Л. Мартинова («Уголовно-правовые аспекты возбуждения ненависти, вражды и унижения человеческого достоинства» – Краснодар, 2006), В.О. Ершов («Методика расследования преступлений против жизни и здоровья

граждан, совершаемых членами неформальных групп (движений)» – Владивосток, 2006), У.Н. Ахмедов («Доказывание мотива национальной или расовой ненависти или вражды по делам о преступлениях против жизни и здоровья» – Воронеж, 2008), В.С. Капіца («Расследование преступлений против жизни и здоровья, совершенных по мотиву национальной, расовой, религиозной ненависти или вражды» – Краснодар, 2009), О.С. Пудовіков («Расследование преступлений, совершаемых членами религиозных сект» – Владивосток, 2010), І.М. Білоус («Особенности расследования злочинных посягань, вчинених на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів» – Київ, 2010), Є.Є. Колбасіна («Предупреждение насильственных преступлений, совершаемых неформальными молодежными группами» – Ростов-на-Дону, 2012).

Мета статті – визначити проблеми дослідження молодіжних неформальних груп (об'єднань) злочинної спрямованості в рамках наук кримінально-правового циклу.

Виклад основного матеріалу. Якщо звернутися до статті відомого англійського письменника Герберта Уеллса «Наука і світова громадська думка» (1941 р.), то несподівано для себе переконаємося в тому, що питання «неспокійних молодих людей» хвилювало громадськість ще на початку ХХ ст.: «Останні сорок років були головним чином історією руйнування старої політичної і соціальної системи цими звихнутими, уведеними в оману, неспокійними молодими людьми. Хулігани, апаші, «мунлейтери» й анархісти кінця минулого століття в наші дні поступилися місцем гангстерам, куклукскланівцям та подібним до них. Вони утворили нелегальні організації» [1, с. 428]. Як бачимо, проблема молодіжних організацій злочинної спрямованості не втрачає своєї актуальності понад століття поспіль, і наша сучасна середньостатистична свідомість також не сприймає позитивно неорднорядність, неадекватність, епатажність зовнішності, поведінки, мовлення молоді, що позиціонує себе як «неформали». Окрім цього, діяльність багатьох молодіжних неформальних груп спрямована ще й на вчинення різних видів злочинів (вбивства, тілесні ушкодження, зґвалтування, грабїж, розбїй, бандитизм, терористичний акт, групове порушення громадського порядку, масові заворушення, хуліганство, наруга над могилою, жорстоке поводження з тваринами тощо).

Несприйняття неформалів часто стає підставою для конфліктів, агресії, злочинів. Причому потерпілими (як і винними) можуть опинитися навіть обидві сторони протистояння:

- культур і субкультур;
- релігій і «субрелігій» (сект, культів тощо);
- традиційних, загальноприйнятих норм виховання, моралі, есвіти, поведінки та «філософії неформалів».

Безумовно, будь-які правопорушення і/або злочини та їхня мотивація починаються з особистісної конфронтації учасника (-ів) конфлікту з протилежною стороною, і цієї стороною може бути як окрема людина, так і суспільство. Тому проблематика злочинності, пов'язаної з

«неформалітетом», має розглядатися й досліджуватися всебічно. Такі комплексні дослідження слід проводити, базуючись перш за все на «неформальному світорозумінні», на «неформальному світогляді» особи неформала. Адже, як слушно стверджував німецький філософ М. Шелер, світогляд – це «керівний всією культурою або однією особистістю вид селекції і розчленування, в якому він (світогляд) фактично вбирає чисту сутність фізичних, психічних та ідеальних речей, незалежно від того, як здійснюється їх усвідомлення і навіть відбувається це усвідомлення взагалі» [2, с. 271]. Ось чому сучасні проблеми вивчення та з'ясування гострих питань, з якими зараз стикаються правоохоронні структури в процесі боротьби зі злочинністю молоді, зокрема неформалів, із позицій наук кримінально-правового циклу є пріоритетними. Однак кожна країна має власну наукову специфіку, усталені концепції, теорії, що неодмінно треба враховувати.

Так, автори статті [3] С. Алфьоров та Д. Сіц наводять «умовний розподіл радикально налаштованих молодіжних угруповань», який включає шість видів [3, с. 251]. Цілком зрозуміло, що цей розподіл потребує свого певного розширення та деталізації. Крім того, вкрай необхідною є розробка фахової класифікації молодіжних неформальних груп (об'єднань) злочинної спрямованості. Адже найчастіше науковці зосереджують увагу на якомусь одну неформальному русі.

Приміром, Т.П. Гусак у своєму дослідженні щодо футбольних фанатів [4, с. 195] говорить про їхню:

- «консолідацію в неформальні об'єднання кримінальної спрямованості»;
- «особливий вид кримінальної субкультури».

Досліджуючи неформальні субкультури, В. Кухар в одній зі своїх наукових публікацій зосереджує увагу на субкультурах «емо» та «готів» [5].

Питання розробки фахової класифікації молодіжних неформальних груп (об'єднань) злочинної спрямованості не можуть знаходитися осторонь криміналістичних досліджень, адже створення як окремих методичних рекомендацій, так і методичних комплексів потребує чіткого уявлення про види та характеристики неформальних груп (об'єднань).

Однак простежуються й інші проблеми при вивченні неформальних груп, особливо це стосується груп злочинної спрямованості. І перш за все це нові тенденції, неочікувані прояви та дуже динамічна геополітична й техніко-економічна специфіка їхньої діяльності. Безліч інформаційних матеріалів не залишає жодних сумнівів у фахівців із цього питання відносно актуальності проблематики кримінальної відповідальності неформальних течій, адже від появи «перших» неформалів [6] минуло вже понад сімдесят років.

Простір же існування відомих і новостворюваних субкультур не тільки не звужується, але й розширюється, залучаючи до своїх лав найактивнішу частину населення – молодь, яка потребує від соціуму необхідної турботи, уваги, а не байдужого стороннього спостереження.

Таким чином, науково-практичні проблеми щодо проведення сучасних фахових розвідок у галузі дослідження протиправних проявів із боку молодіжних неформальних об'єднань злочинної спрямованості можна згрупувати за такими засадничими блоками:

- визначення максимальної кількості відомих субкультур та їхніх особливостей;
- класифікування неформальних груп за їхніми характеристиками;
- виокремлення агресивних і потенційно небезпечних неформальних угруповань;
- типізація правопорушень і злочинів, вчинених членами неформальних груп, організацій, об'єднань, рухів тощо;
- оновлення наявних і розробка нових методик розслідування протиправних дій представників неформалітету;
- внесення необхідних змін до нормативно-правових актів (зокрема кримінального законодавства);
- систематизація інформації щодо злочинної активності неформальних груп і/або їхніх членів;
- забезпечення подолання підлітками періодів вікової кризи, адаптації молодіжних неформальних груп злочинної спрямованості до формування здорової життєвої позиції з одночасною профілактикою та упередженням будь-яких агресивних проявів зі збереженням можливостей молодого покоління для свого самовираження й розвитку.

Саме ґрунтовні відповіді на ці питання дадуть змогу провести дослідження молодіжних неформальних груп злочинної спрямованості в рамках наук кримінально-правового циклу і сприятимуть появі точних та об'єктивних уявлень про таке явище, як злочинність неформальної молоді.

Хронологія та зміст публікацій [7–12], як бачимо, підтверджують цю думку, а фото- й відеоматеріали, наведені в них, яскраво ілюструють специфічність, постійну змінюваність, неадекватність їхнього існування та діяльності, небезпечність неформальних явищ для сучасного суспільства і окремої особи тощо.

Зупинимось на деяких прикладах. Дуже цікавим і навіть несподіваним є інтерв'ю [7], датоване ще 2007 роком: відверті роздуми монаха-неформала щодо православ'я, сектантства та неформалітету. Його неформальна філософія поєднується з релігійною складовою: «Неформали – люди особливого складу, і я впевнений, що вони своїм шляхом прийдуть до Бога».

У 2010 році в Україні активізуються «вандали-графітники». Так, наприклад, «майно окремих тернополян постраждало на сотні гривень, декого – на тисячі. Стається таке не вперше, але винних міліція ще не знаходила, як стверджують люди» [8].

Певні неформальні процеси не залишають і такі європейські держави, як

- Данія: « Немало жителів Данії виступають за те, щоб привести життя Християнії у відповідність із законами датського суспільства. <...> Недивно тому, що за своє напівлегальне існування Християнія в очах обивателів набула похмурної слави європейського

центру наркоторгівлі та розсадника злочинності» [9];

- Польща: «Ідеї «моноетнічності» суспільства поширюють, зокрема, Національний радикальний табір, Усепольська молодь, Національне відродження Польщі та інші рухи, які зародилися в країні у 1920–1930-х роках. Останніми роками польські праві радикали опублікували в Інтернеті «смертельний список» з іменами та адресами тих, кого вони вважають «ворогами білої раси». У ньому фігурували ліві діячі, феміністки та антифашисти. Незважаючи на досить очевидний факт розпалення ворожнечі й заклику до насильства, за ґрати потрапило лише кілька осіб. Цей інцидент продемонстрував слабкість польської системи правосуддя. Такі угруповання важко контролювати» [10];

- Німеччина: «<...> викриття діяльності угруповання неонацистів з Цвікау. На рахунок банди – вбивства дев'ятох продавців закусок – турків та одного грека, а також співробітниці поліції. Перевіряють і їхню причетність до низки вибухів» [11].

Водночас представники навіть такої «спокоїної» субкультури, як ЕМО, зараз усе частіше стають на шлях суїциду [12], а серед неформальних об'єднань панків спостерігається певна агресивність і конфліктність [13].

Останнім часом наша країна спалахнула від такого неочікуваного протистояння неформальних прошарків молоді, якого не було раніше. Це, можна сказати, якісно нове кримінальне явище, коли одні неформали агресивно не сприймають представників інших неформальних субкультур, коли один неформальний рух розпочинає війну проти іншого, коли він бере на себе право не тільки засуджувати діяльність іншого, але й виносити вирок та навіть виконувати вирок свого так званого суду.

Як свідчать інформаційні IT-джерела, нещодавно розпочала свою діяльність нова для українського суспільства неформальна організація «Модний вирок». Протягом останніх двох років повідомлення про її існування залишаються досить частими [14–18] і шокують своєю жорстокістю.

Процитуюмо частину одного з них: «У соцмережах існує безліч сторінок «Модного вироку». Його філософія, на перший погляд, – благородна: боротьба проти наркоманії, куріння, алкоголю. До категорії ворогів «Модного вироку» входять люди гомосексуальної орієнтації і навіть кежуал-модники. Їх, на думку організації, слід знищувати.

Хто ж ці люди, які взяли на себе роль судді? У спільнотах більшість з них – ультраправі, дехто відкрито цитує Гітлера...

«Серед молоді мода на аморальний спосіб життя, або на нацизм, на перебільшення якогось націоналізму. Це зараз мода... Краще перевиховати якогось фашиста і зробити його нормальною людиною» [18].

Зрозуміти таке позиціонування молоді людини дуже непросто, проте мовчазне неревгування на це тільки надихає юнаків на власну впевненість, на безкарність та агресивність.

Висновки. Неформальні рухи стають дедалі небезпечнішими, і світовий досвід не-

реагування на їхню діяльність, як бачимо, не дав, не дає і не може дати позитивних результатів. Адаже безкарність завжди сприяє тільки зростанню злочинності. Злочин не має бути непокараним; злочин без покарання – це перш за все злочин із боку соціуму і влади, які це дозволяють, проти своїх громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Уэллс Г. Наука и мировое общественное мнение: статья / Г. Уэллс. – Библиотека «Огонек». – М.: Правда, 1964. – (Сочинения в 15 т.). – Т. 15. – 1964. – 464, [2] с. – С.425–451.
2. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 576 с. – (Б-ка словарей «ИНФРА-М»).
3. Алфьоров С. Поняття неформальних радикально налаштованих молодіжних угруповань: кримінологічний аспект / С. Алфьоров, Д. Сіц // Вісник Львівського національного університету. – Серія юридична. – 2011. – Вип. 52. – С. 249–253.
4. Гусак Т.П. Кримінологічна характеристика злочинів, скоєних футбольними уболівальниками, та їх попередження / Т.П. Гусак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія ПРАВО. – 2014. – Вип. 25. – С. 195–198.
5. Кухар В. Неформальні субкультури в інформаційному просторі світової мережі Інтернет / В. Кухар // Українознавство. – 2013. – № 3–4. – С. 87–92.
6. Ковалевська Є. Бітники – перші неформали в житті та літературі [Електронний ресурс] / Є. Ковалевська. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2008/01/29/jevhenija-kovalevska-bitnyku-pershi-neformaly-v-zhytti-ta-literaturi/print/>
7. Келья неформала [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://porto-fr.odessa.ua/print.php?art_num=art029&year=2007&nnumb=22
8. Врятуємо Тернопіль від графіті!!! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://te.20minut.ua/Podii/vryatuemo-ternopil-vid-grafiti-foto-video-10183735.html>
9. Джанян С. Квартал копенгагенских неформалов как «Рай неудачников» [Электронный ресурс] / С. Джанян. – Режим доступа: <http://www.svoboda.org/articleprintview/24300008.html>
10. Мачол А. У Польщі посилюються праворадикальні настрої [Електронний ресурс] / А. Мачол, Д. Каневський. – Режим доступу: <http://www.dw.de/a-15627789>
11. У Німеччині з'явився центр боротьби з правим екстремізмом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk//a-15606675>
12. Майсак Н.В. Суицидальные тенденции подростков субкультуры «эмо» [Электронный ресурс] / Н.В. Майсак, О.В. Потапенко – Режим доступа: <http://flogiston.ru/articles/social/emo> 2010
13. Дерябина А.П. Агрессивность и конфликтность среди молодежи неформальных объединений (панков) [Электронный ресурс] / Дерябина А.П., Бельга Е.А. // Актуальные вопросы современной психиатрии и наркологии: Сб. научных работ Института неврологии, психиатрии и наркологии АМН Украины и Харьковской областной клинической психиатрической больницы № 3 (Сабуровой дачи), посвященный 210-летию Сабуровой дачи / Под общ. ред. П.Т. Петрюка, А.Н. Бачерикова. – Киев – Харьков, 2010. – Т. 5. – Режим доступа: <http://www.psychiatry.ua/books/actual/paper033.htm>
14. «Невільні націоналісти»: аналіз нової нацистської субкультури в Україні // Правозахисний Фонд імені Р.І. Марочкіної Правозахист і справедливість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://marochkina.wordpress.com/2010/07/24/avtonom-nazi/>
15. В Києве зверстует «Модный приговор» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://comments.ua/life/525665>
16. «Модный приговор»: в Києве «беспредельщики» избивают неформалов и геев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kiyany.obozrevatel.com/crime/89237>
17. «Моральність і ЗСЖ» по-українськи – це принизити і знищити ЛГБТ-спільноту // ІА «Національний ЛГБТ-портал України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lgbt.org.ua/materials/show_1831/
18. «Модний вирок» у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?modniy_virok_u_lvovi&objectId=1341403